

УДК 343.322:340.134(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-3-11-6>**Давидович Ірина Ігорівна,**

кандидат юридичних наук, доцент

*(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4135-9848>**Куліджанова Софія Елгуджівна,**

студентка 4 курсу

*(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6480-9082>

ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА

У статті проаналізовано сучасний стан кримінально-правової політики у сфері протидії колабораціонізму в Україні, зокрема в аспекті доповнення Кримінального кодексу України ст. 111-1 «Колабораціонізм». Проведено системний аналіз нормативної бази, що встановлює кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, та релевантної судової практики. На підставі цього виявлено основні недоліки законодавчого регулювання та проблеми правозастосовної практики. У висновках запропоновано можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: колабораціонізм, кримінальна відповідальність, кримінально-правова політика, криміналізація.

Постановка проблеми. У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації проблема колабораціонізму набула серйознішого масштабу як за рівнем суспільної небезпеки, так і за кількісними показниками. Станом на 15 червня 2024 р. за даними СБУ зареєстровано 9179 кримінальних проваджень за статтею 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК) (“Колабораційна діяльність”), а у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься вже 1442 вироки за цією статтею [1]. На сучасному етапі протидія колабораціонізму супроводжується численними проблемами як у практичній (відсутність єдності судової практики, справедливе покарання винних осіб), так і теоретичній (проблема, недосконалість юридичної техніки самої статті, відсутність єдиного підходу до визначення поняття колабораціонізму тощо) сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття колабораціонізму досліджувалось багатьма представниками юридичної науки. Серед останніх наукових досліджень, у першу чергу, варто відзначити Є. Письменського. Він не просто дослідив зміст та ознаки колабораційної діяльності, але і запропонував проект відповідної статті до КК (у 2020 році, тобто до криміналізації подібної поведінки), розглянувши проблеми

притягнення до відповідальності осіб, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), зокрема вчителів, викладачів, що є актуальним у реаліях сьогодення [2, с. 116–128]. Проблематику кримінально-правової відповідальності за колабораціонізм розглядає Хавронюк М. І. у серії науково-практичних коментарів [3]. У праці Сьоміна С. В., Комашка В. В., Піхи Н. С. наведено аналіз відповідності українського законодавства у сфері колабораціонізму положенням міжнародного гуманітарного права [4]. Історичний екскурс у розвиток поняття колабораціонізму був проведений Левадним Р. С. [5]. Детальний аналіз окремих положень ст. 111-1 КК та проблем кваліфікації окремих форм колабораціонізму здійснив Мовчан. Р. О. [6]. Так варто відмітити внесок Антонюк Н. О., яка серед іншого розглянула питання співвідношення державної зради та колабораціонізму [7].

Мета статті – виявити недоліки правового регулювання та практики правозастосування у сфері протидії колабораціонізму та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У даній статті політика протидії колабораціонізму розглядається як напрям кримінально-правової політики протидії злочинам про-

ти національної безпеки. Цей напрям доречно виділяти з огляду на такі чинники: а) проблема колабораціонізму існує ще від 2014 року і на даний час значно посилилась; б) визнання колабораціонізму кримінальним правопорушенням окремого виду; в) неоднозначність практики застосування ст. 111-1 КК. Дослідження цього напрямку вимагає застосування структурно-системного методу, тобто аналізу як самої ст. 111-1 КК, так і її співвідношення з іншими положеннями КК на предмет узгодженості.

Переходячи безпосередньо до аналізу кримінально-правової політики щодо протидії колабораціонізму, зауважимо, що будемо розглянути її на двох основних рівнях: правотворчому та правозастосовному.

Правотворчий (нормативний) рівень. Правотворчий або нормативний рівень кримінально-правової політики з-поміж іншого виявляється в криміналізації (декриміналізації) діянь [9, с. 32–33]. Колабораціонізм було криміналізовано як кримінальне правопорушення окремого виду лише після початку повномасштабного вторгнення. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 № 2108-IX КК було доповнено ст. 111-1 «Колабораціонізм». [10] Стаття передбачає сім різних юридичних складів кримінальних правопорушень, а ч. 8 виступає кваліфікованим складом до складів, передбачених ч.ч. 5 – 7 ст. 111-1 КК. Безумовно, внесення цих змін до КК мало під собою об'єктивні підстави. Починаючи від введення воєнного стану і загрози поширення подібних діянь, до суспільного запиту на належну реакцію держави. Проте ст. 111-1 КК має суттєві недоліки, що цілком логічно, зважаючи на умови і темпи її розробки.

Першим очевидним недоліком є нечіткість ознак «колабораціонізму». Як зазначено у п. 115 Доповіді Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні Ради з прав людини при ООН, «Комісія рекомендує Україні: ... (с) Гармонізувати своє законодавство щодо воєнних злочинів у частинах, де воно не відповідає міжнародним стандартам, та внести зміни до національного Кримінального кодексу з метою уточнення визначення «колабораціонізму» задля уникнення правової невизначеності та завдання шкоди суспільній згуртованості...» [11].

Втім, більшість зареєстрованих на цей час у Верховній Раді України (далі – ВРУ) законопроектів, які передбачають внесення змін до чинної редакції статті 111-1 КК, мають на меті розширення переліку окремих проявів колабораційної діяльності, проте не містять пропозицій щодо закріплення дефініції колабораціонізму, яка мала б встановити загальні ознаки цієї поведінки. Наприклад, можна зустріти пропозиції доповнити статтю 111-1 КК частиною, яка криміналізує здійснення громадянином України на тимчасово окупованій території за законодавством держави-агресора професійної діяльності, пов'язаної з наданням послуг адвоката, арбітражного керуючого, приватного виконавця тощо або наданням інших публічних послуг (Проект Закону про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність № 8077 від 26.09.2022) [12]; або ж перебування громадянина України у громадянстві (підданстві) іншої держави, яка здійснює збройну агресію проти України та ін. (Проект Закону про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо розширення переліку кримі-

нальних правопорушень за здійснення колабораційної діяльності № 7223 від 28.03.2022) [13]. Така тенденція призведе до того, що норма стане занадто казуальною і це ускладнить її застосування на практиці.

За відсутності нормативного визначення, у науці сформувались різні підходи до розуміння колабораціонізму. Письменський Є. О. розглядає його у двох аспектах: а) широкому, як комплекс взаємовідносин в усіх сферах життя між окупантом та окупованим населенням, та б) вузькому, тобто лише таку поведінку, яка становить добровільний перехід громадянина певної держави на бік ворога (окупанта) у формі надання йому безпосередньої допомоги, що передбачає створення загрози для настання істотної шкоди національним інтересам своєї держави або її спричинення (тягне суто юридичну відповідальність, містить ознаки правопорушення) [2, с. 116–128].

Частина авторів робить акцент на добровільності колабораціонізму. Наприклад, Ілларіонов О. Ю. зазначає, що під колабораціонізмом мається на увазі усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво громадянина України з ворогом (окупантом, країною-агресором тощо), в його інтересах і на шкоду своїй державі (в політичній, інформаційній, економічній та інших сферах) [15, с. 4]. Дерейко І. І. розглядає його як добровільну співпрацю (на противагу вимушеній праці) окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами [16, с. 328].

Інші ж, як правило, подають дане поняття у вказаному вище широкому сенсі. Наприклад, Заєць О. М. зазначає, що колабораціонізм – це складне, неоднозначне суспільно-психологічне та етичне явище, що виникає у результаті взаємодії суб'єктів комунікативного процесу (окремих індивідів, певних політичних організацій з окупантами). Це добровільна або вимушена співпраця з ворогом у будь-яких сферах життя – політичній, військовій, економічній, побутовій, соціокультурній [22]. Подібний підхід не відповідає суті поняття «колабораціонізм», закладеному законодавцем у ст. 111-1 КК: як мінімум тому, що воно не вичерпується лише «комунікативним процесом» з окупантами; не може бути вимушеним, враховуючи умисну форму вини за юридичним складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК тощо.

Стосовно іноземного досвіду до криміналізації цього діяння, як вказують Сьомін С. В., Комашко В. В. та Піха Н. С., у кримінальному законодавстві переважної більшості європейських країн факт колабораціонізму кваліфікується як злочин проти власної держави (зазвичай як державна зрада) [4, с. 501–520]. Тобто, у державах Європи сама практика визнання колабораціонізму кримінальним правопорушенням окремого виду переважно відсутня.

Дефініцію «колабораціонізму» (саме в юридичному значенні – для цілей КК) доречно сформулювати за допомогою логічної операції визначення поняття – шляхом переліку ознак, які є для нього визначальними. Враховуючи наукові підходи, позицію законодавця при формулюванні ст. 111-1 КК та судову практику можна виділити такі сутнісні ознаки колабораціонізму:

1. Добровільність, тобто особа має за власною волею вчиняти діяння. Як зазначає Хавронюк М. І., у її діях повинні бути відсутні ознаки фізичного чи психічного примусу, крайньої необхідності, які виключають кримінальну відповідальність [3];

2. Умисність, відображена в умисній (прямий умисел) формі вини – особа має усвідомлювати суспільно

небезпечний характер свого діяння, передбачати його суспільно небезпечні наслідки і бажати їх настання. Ознака «умисно» текстуально не відображена у диспозиції ст. 111-1 КК, на відміну від, наприклад, ст. 111-2 КК;

3. Специфічне коло суб'єктів, залучених у таку діяльність: колаборант та держава-агресор, зокрема в особі її окупаційної адміністрації, збройних формувань. Уточнення потребує зміст поняття «колаборант», адже колабораціонізм можна розуміти як співпрацю з окупантом або тільки громадян окупованої держави, або як населення окупованої території загалом. Доречним видається відносити до колаборантів саме громадян України: по-перше, більшість частин статті прямо вказують на спеціального суб'єкта – громадянина України; по-друге, як зазначалося вище, у багатьох європейських країн колабораціонізм розглядається як форма державної зради, яка в розумінні КК може вчинятися виключно громадянином України; по-третє, це виступить додатковим орієнтиром для розмежування ч. 4 ст. 111-1 із ст. 111-2 КК, в якій ідеться про загального суб'єкта;

4. Колабораціонізм полягає у співпраці між колаборантом та державою-агресором, прояви якої різняться залежно від сфери вчинення. Зазначена співпраця є не вимушеною комунікацією з окупаційною державою з метою забезпечення гуманітарних потреб, а передбачає наявність у колаборанта специфічної мети – підірвати основи суверенітету держави. Тобто, для нього сама колабораційна діяльність виступає певним способом досягнення цієї мети;

5. Необхідно наголосити і на місці вчинення кримінального правопорушення, яким виступає тимчасово окупована територія (далі – ТОТ). Власне співпраця з ворогом саме в умовах фактичної окупації і стала передумовою виникнення самого поняття колабораціонізм. Закріплення такої ознаки може стати вагомим критерієм розмежування юридичного складу, передбаченого ст. 111-1 КК, із суміжними складами, оскільки встановить рамки дії норми як у часі (на період окупації), так і у просторі (на ТОТ);

6. Відбувається в умовах міжнародного збройного конфлікту, зокрема війни. Проте, враховуючи сам факт наявності окупації, яка в принципі передбачає такі умови, ця ознака можна не закріплювати у тексті визначення;

7. Сфера вчинення – культурна (освітній колабораціонізм), економічна (передача матеріальних ресурсів), політична (зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, організація заходів політичного характеру), інформаційна (заклики до підтримки рішень чи дій держави-агресора) тощо;

8. Його суспільна небезпека полягає у спричиненні реальної шкоди національним інтересам чи створенні загрози її настання.

Таким чином, колабораціонізм можна визначити як добровільну умисну співпрацю громадянина України з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією, збройними формуваннями у культурній, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах, що здійснюється на тимчасово окупованій території, з метою підтримки суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості держави, що завдає шкоди національній безпеці України або спричиняє реальну загрозу її настання.

Постає питання і щодо ступеня тяжкості кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст.

111-1 КК. З огляду на зміст санкцій цих положень, вказані кримінальні правопорушення є проступками, хоча назва розділу I Особливої Частини КК згадує лише про злочини. Проте, дане питання може бути незабаром розв'язане, оскільки Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України» 11517 від 22.08.2024 [18], який передбачає внесення відповідних змін до назви розділу I Особливої Частини КК вже опрацьовується в профільному комітеті ВРУ.

Ціла низка понять у тексті ст. 111-1 КК може тлумачитися судами по-різному, що створює надмірну дискрецію при правозастосуванні. Як вказано у Висновку Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 5144 від 24.02.2021 року (далі – Висновок) [19], «занепокоєння викликають вжиті для позначення об'єктивної сторони кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК, словосполучення «публічні заклики громадянином України до: 1) підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; 2) співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; 3) невизнання поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями України». Використання вказаних конструкцій з огляду на їх універсальність може призвести до їх доволі широкого тлумачення та застосування».

Так, відповіді будуть потребувати щонайменше такі питання: 1) що слід розуміти під поняттям «співробітництво»; 2) чи підпадатиме під публічні заклики підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора публічний заклик громадянина України до обміну полоненими; 3) чи підлягатиме кримінальній відповідальності, скажімо, громадянин України, який публічно закликає до закупівлі електроенергії з Російської Федерації, або який виступає на радіостанції держави-агресора; 4) у чому полягає необхідність відокремлення публічних закликів до проведення незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111-1 КК) від публічних закликів до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; невизнання поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями України, кримінальну відповідальність за які пропонується передбачити у ч. 1 ст. 111-1 КК?

У Висновку також зазначено про некоректність конструкції ч. 6 ст. 111-1 КК: наведене формулювання означатиме, що до кримінальної відповідальності можна буде притягнути громадянина України, який, наприклад, був уповноважений керівництвом держави на проведення переговорів з державою-окупантом. Тому при формулюванні норм про відповідальність слід враховувати, що відповідні контакти громадянина України з державою-агресором або її представниками іноді здійснюються за дорученням керівництва держави і є необхідною передумовою для належної реалізації прав

і свобод громадян на тимчасово окупованій території України, захисту національних інтересів України тощо.

Формування ч. 8 ст. 111-1 КК «вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків...» є очевидно некоректним. Зазвичай законодавець при формулюванні диспозиції кваліфікованого складу посилається на об'єктивну сторону основного юридичного складу, додаючи кваліфікуючі ознаки (в даному випадку йдеться про шкоду як матеріальний наслідок). Натомість у ч. 8 ст. 111-1 КК здійснено посилення на суб'єктів злочину, що не дозволяє належним чином зрозуміти зміст суспільно небезпечного діяння. При цьому частина восьма передбачає найсуворіше покарання на рівні статті 111-1 КК.

Правозастосовний (практичний рівень). На даному етапі реалізації кримінально-правової політики достатньо чітко проявились наявні у нормативній базі недоліки.

Негативно проявляється недостатня правова визначеність окремих частин ст. 111-1 КК. Надмірна дискреція у тлумаченні положень статті проявляються при правозастосуванні ч. 3 ст. 111-1 КК, що передбачає відповідальність за освітній або культурний колабораціонізм. Суди можуть однаково виносити обвинувальні вироки як особам, які дійсно впроваджували стандарти освіти країни-агресора, проводили пропаганду у навчальних закладах, так і тим, хто вимушено комунікував з окупантами для захисту навчального колективу, працював у навчальних закладах на адміністративних посадах, проводячи при цьому навчальний процес за українською освітньою програмою.

Перший приклад можна побачити у вирокі Тернівського міського районного суду Дніпропетровської області у справі № 194/935/23 від 13.09.2024 [20]. В даному випадку, особа, перебуваючи на посаді директора закладу освіти вчиняє дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладі освіти, зокрема забезпечила реєстрацію навчального закладу відповідно до російського законодавства та «законодавства» так званої «луганської народної республіки», здійснювала загальне керівництво роботою вказаного закладу та управління ним, представляла заклад у відносинах з іншими установами, організувала навчальний процес, який, зокрема, здійснювався російською мовою за російськими стандартами і законодавством та «стандартами» і «законодавством» так званої «луганської народної республіки», тобто у супереч державним стандартам освіти України та типовим навчальним програмам, рекомендованим Міністерством освіти науки України, з оцінюванням знань учнів за російськими «стандартами» та «стандартами» так званої «луганської народної республіки». Особу було засуджено на 2 роки 6 місяців позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій в органах державної влади та у закладах освіти, а також обіймати посади в органах державної влади, органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування чи органах, що надають публічні послуги у сфері освіти, строком на 12 років.

Натомість у вирокі Харківського апеляційного суду у справі № 636/2017/23 від 22.04.2024 [21] особу було засуджено за ч. 3 ст. 111-1 КК, хоча вона, перебуваю-

чи на посаді директора закладу освіти, за показаннями свідків не сприяла впровадженню освітніх стандартів країни-агресора, викладання у закладі освіти здійснювалось українською мовою, а навчальний рік було завершено за українською програмою. Особу було засуджено на 1 рік 6 місяців позбавлення волі, з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у закладах освіти, а також обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування у сфері освіти та займатися освітньою та виховною діяльністю на строк 10 років. Покарання хоча й різняться, але не суттєво і різниці між рівнем суспільної небезпеки діянь цих осіб явно не відображають. Це свідчить про те, що суди не застосовують належним чином принцип індивідуалізації покарання, не досліджують всебічно обставини справи, неоднозначно тлумачать положення ч. 3 ст. 111-1 КК.

Найбільш суттєвими проблемами правозастосовної практики є співвідношення ст. 111-1 КК з іншими статтями КК, які встановлюють відповідальність за подібні діяння. По-перше, існує складність відмежування ст. 111, яка сформульована більш загально, та ст. 111-1 КК. Критеріями розмежування тут можуть слугувати наступні: пряма вказівка «за відсутності ознак державної зради» у ч. 4 ст. 111-1 КК; ширший суб'єктний склад ст. 111-1 КК (в окремих частинах – не лише громадяни України); для колабораціонізму обов'язковим елементом є мета – підірвати суверенітет, національну цілісність і недоторканість. По-друге, існують складності у розмежуванні ч. 4 ст. 111-1 та ст. 111-2 КК. З практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) можна зробити висновок, що основним критерієм виступає приналежність матеріальних ресурсів, що передаються ворогу: у ч. 4 ст. 111-1 КК йдеться про матеріальні ресурси, належні тому, хто передає їх ворогові, а в ст. 111-2 – про ресурси, які їй не належать.

Крім того, ч. 1 ст. 111-1 КК криміналізує, по суті, ті ж самі діяння, що й ч. 1 ст. 436-2 КК. У даному випадку виникає колізія норм. Їх розмежування здійснюється лише за об'єктом посягання (для 111-1 КК національна безпека; для 436-2 КК – мир безпека людства та міжнародний правопорядок).

Висновки. Попри очевидну необхідність криміналізації колабораціонізму в умовах війни, нормативна база (насамперед, стаття 111-1 КК України) має суттєві недоліки, які заважають адекватному застосуванню її на практиці. Проте, політика протидії колабораціонізму однозначно залишається актуальною і не втратить свого значення і після закінчення війни, враховуючи принцип невідворотності покарання та суспільний запит на притягнення колаборантів до відповідальності.

Тому, пропонуються наступні кроки для вдосконалення теперішнього нормативного регулювання та правозастосовної практики:

– По-перше, закріпити визначення поняття «колабораціонізм» у ст. 111-1 КК. З одного боку, це дозволить встановити загальні ознаки, яким має відповідати діяння, щоб кваліфікуватись як колабораціонізм, з іншого боку, сприятиме подоланню конкуренції між юридичним складом ст. 111-1 та суміжними складами;

– По-друге, необхідно коректно сформулювати ч. 8 ст. 111-1 КК, до прикладу, зробивши посилення не лише на суб'єктів, згаданих у ч. 5-7 ст. 111-1 КК, а на саме діяння, стосовно якого ч. 8 ст. 111-1 КК передбачає кваліфікуючі ознаки.

– Стосовно неточності формувань статті та широкої дискреції суду. Звісно, одним з варіантів є зміна формувань або їх визначення у примітці, проте об'єктивно

швидшим та ефективнішим видається формування єдиного підходу до їх тлумачення правових позиціях ККС ВС з врахуванням принципу індивідуалізації покарання.

Список використаних джерел

1. Вживання чи злочин: як Україна карає за колабораціонізм. *ZMINA – Центр прав людини*. URL: <https://zmina.ua/publication/vyzyvannya-chy-zlochyn-yak-ukrayina-karaye-za-kolaboraczionizm/> (дата звернення: 20.09.2024).
2. Письменський Є. О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116–128.
3. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. *Центр політико-правових реформ*. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kriminalnogo-kodeksu/> (дата звернення: 20.09.2024).
4. Сьомін С.В., Комашко В.В., Піх Н.С. Організаційно-правові засади протидії колабораціонізму в умовах євроінтеграційного курсу України. *Legal support of European integration: general legal and sectoral aspect : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2024. Р. 501–520.
5. Левадний Р. С. Ретроспективний аналіз колабораціонізму та відповідальності за нього. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 121–124.
6. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за “посадовий” колабораціонізм. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2(106) Ч. 2 С. 126–142.
7. Антонюк Н. О. Державна зрада і колабораційна діяльність. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4. С. 56–68.
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III (станом на 7 вересня 2024 року). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.09.2024).
9. Фріс П. Л. Нарис історії кримінально-правової політики України : Монографія. Київ : Атіка, 2005. 124 с.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 20.09.2024).
11. Комісія ООН з розслідування порушень в Україні виявила подальші численні воєнні злочини та порушення прав людини, що тяжко позначаються на цивільному населенні. *Офіс Верховного комісара ООН з прав людини*. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_UA.pdf?fbclid=IwAR0AEPliwkzS3tTLSP1kJ3Eso-GgMEdzp7NY8nAF99Gy3p7eXdWvV7882Ug (дата звернення: 20.09.2024).
12. Проект Закону про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність № 8077 від 26.09.2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40531> (дата звернення: 20.09.2024).
13. Проект Закону про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо розширення переліку кримінальних правопорушень за здійснення колабораційної діяльності № 7223 від 28.03.2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39302> (дата звернення: 20.09.2024).
14. Письменський Є.О., Мовчан Р.О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв’язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79>.
15. Іларіонов О. Ю. Суспільний запит на заборону колабораціонізму. *Юридичний вісник України*. 2017. № 13 (1133). С. 4.
16. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К.: Наукова думка, 2007. 528 с.
17. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України № 11517 від 22.08.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44760> (дата звернення: 20.09.2024).
18. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 5144 від 24.02.2021 року *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25699> (дата звернення: 20.09.2024).
19. Постанова Тернівського міського районного суду Дніпропетровської області від 13.09.2024 р. у справі № 194/935/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121579625> (дата звернення: 20.09.2024).
20. Постанова Харківського Апеляційного суду від 22.04.2024 р. у справі № 636/2017/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118636163> (дата звернення: 20.09.2024).
21. Заєць О. М. Юридична характеристика дефініції колаборація. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції на тему: «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму»*. 2022. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2715/1/Заєць22.pdf> (дата звернення: 20.09.2024).

References

1. Tsentr prav liudyny ZMINA. (b. d.). *Vyzyvannia chy zlochyn: Yak Ukraina karaie za kolaboratsionizm. [Survival or crime: how Ukraine punishes collaborationism]* ZMINA. Retrieved from: <https://zmina.ua/publication/vyzyvannya-chy-zlochyn-yak-ukrayina-karaye-za-kolaboraczionizm> [in Ukrainian].
2. Pysmenskyi, Ye. O. (2020). Kolaboratsionizm u suchasni Ukraini yak kryminalno-pravova problema [Collaborationism in modern Ukraine as a criminal legal problem]. *Pravo Ukrainy*, (12), 116–128 [in Ukrainian].

3. Khavroniuk, I. M. (2022, 28 kvitnia). Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsionizm [Criminal liability for collaborationism]. *Pravo*. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/> [in Ukrainian]
4. Somin, S. V., Komashko, V. V., & Pikh, N. S. (2024). *Orhanizatsiino-pravovi zasady protydii kolaboratsionizmu v umovakh yevrointehratsiinoho kursu Ukrainy*. [Organizational and legal principles of countering collaborationism in the conditions of the European integration course of Ukraine]. «Baltija Publishing», 501–520 [in Ukrainian].
5. Levadnyi, R. S. (2023). Retrospektyvnyi analiz kolaboratsionizmu ta vidpovidalnosti za noho. [Retrospective analysis of collaborationism and responsibility for it]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, (66), 121–124 [in Ukrainian].
6. Movchan, R. O. (2024). Kryminalna vidpovidalnist za “posadovyi” kolaboratsionizm. [Criminal liability for "official" collaborationism]. *Visnyk LNNI im. E.O. Didorenka.*, 2(2) (106), 126–142. <https://doi.org/10.33766/2786-9156.106.2.126-142> [in Ukrainian].
7. Antoniuk, N. O. (2022). Derzhavna zrada i kolaboratsiina diialnist. [Treason and collaborative activity]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*, (4(37)), 56–68. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4\(37\)-5](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4(37)-5) [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine], Kodeks Ukrainy № 2341-III (2024) (Ukraine). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
9. Fris, P. L. (2005). *Narys istorii kryminalno-pravovoi polityky Ukrainy*. [Essay on the history of the criminal law policy of Ukraine]. Atika., 32–33 [in Ukrainian].
10. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchych aktiv Ukrainy shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist [Draft Law on Amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the establishment of criminal liability for collaborative activities], Zakon Ukrainy № 2108-IX (2022) (Ukraine). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> [in Ukrainian].
11. Nezalezna mizhnarodna komisiiia OON z rozsliduvannia porushen v Ukraini. (2023, 15 bereznia). *Dopovid Nezaleznoi mizhnarodnoi komisii z rozsliduvannia porushen v Ukraini* [Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine]. Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON z prav liudyny. Retrieved from: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_UA.pdf?fbclid=IwAR0AEPlwKzS3tTLP1kJ3Eso-GgMEdZp7NY8nAF99Gy3p7eXdwV7882Ug [in Ukrainian].
12. Pro vnesennia zmin do statii 111-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo vdoskonalennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist [Draft Law on Amendments to Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine on Improving Criminal Liability for Collaborative Activities], Zakon Ukrainy № 8077 (2022). Elektronnyi kabinet hromadianyna. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4053> [in Ukrainian].
13. Pro vnesennia zmin do statii 111-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo rozshyrennia pereliku kryminalnykh pravoporushen za zdiisnennia kolaboratsiinoi diialnosti [Draft Law on Amendments to Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine on Expanding the List of Criminal Offenses for Collaborative Activities], Zakon Ukrainy № 7223 (2022). Elektronnyi kabinet hromadianyna. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39302> [in Ukrainian].
14. Pysmenskyi, Ye.O., & Movchan, R.O. (2022). Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy pro kolaboratsiinu diialnist: dyskusiini pytannia ta sprobа yikh rozv'iazannia [Novels of the criminal legislation of Ukraine on collaborative activities: discussion issues and an attempt to resolve them]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. No 6. S. 356–360. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79> [in Ukrainian].
15. Illarionov, O. Yu. (2017). Suspilnyi zapyt na zaboronu kolaboratsionizmu. [Public request to ban collaborationism]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*, (13 (1133)), 4 [in Ukrainian].
16. Smolii, V. V. ta in, (Red.). (2007). *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the history of Ukraine] (T. 4). Naukova dumka. [in Ukrainian].
17. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy shchodo zapobihannia vypadkam unykennia kryminalnoi vidpovidalnosti osib, shcho vchynyly kryminalni pravoporushennia proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Draft Law on Amendments to the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine on Prevention of Cases of Avoidance of Criminal Liability of Persons Who Committed Criminal Offenses Against the Basics of National Security of Ukraine], Zakon Ukrainy № 11517 (2024). Elektronnyi kabinet hromadianyna. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44760> [in Ukrainian].
18. Holovne Naukovo-Ekspertne Upravlinnia. (2022, 2 bereznia). Vysnovok na proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchych aktiv (shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist)» [Conclusion of the Main Scientific and Expert Department on the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts (Regarding Establishing Criminal Liability for Collaborative Activities)"] № 5144 vid 24.02.2021 roku. Verkhovna rada Ukrainy. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25699> [in Ukrainian].
19. Ternivskiy miskiy raionnyi sud Dnipropetrovskoi oblasti, 13 veresnia 2024, № 194/935/23 (Ukraine) [Resolution of the Ternivskiy City District Court of Dnipropetrovsk Region dated 09/13/2024 in case No. 194/935/23. Unified State Register of Court Decisions]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121579625> [in Ukrainian].
20. Kharkivskiy Apeliatsiinyi sud, 22 kvitnia 2024, № 636/2017/23. (Ukraine) [Resolution of the Kharkiv Court of Appeal dated 04/22/2024 in case No. 636/2017/23. Unified State Register of Court Decisions]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118636163> [in Ukrainian].
21. Zaiets, O. M. (2022). Yurydychna kharakterystyka definitsii kolaboratsiia. [Legal characteristics of the definition of collaboration]. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii na temu: «Aktualni pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii, dokumentuvannia ta rozsliduvannia kolaboratsionizmu»*. Retrieved from: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2715/1/Zaiets22.pdf> [in Ukrainian].

Davidovich Irina,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

*(Taras Shevchenko National University of Kyiv)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4135-9848>**Kulidzhanova Sofiia,**

4th year student

*(Taras Shevchenko National University of Kyiv)*ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6480-9082>**THE POLICY OF COMBATING COLLABORATIONISM:
CURRENT STATE AND PROBLEMS**

The article examined the current state of criminal law policy in the field of combating collaborationism in Ukraine, in particular, in the aspect of the amendment of the Criminal Code of Ukraine, Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – Criminal Code) "Collaboration". First of all, the relevance of this topic is substantiated due to a full-scale invasion in 2022. The article provides an analysis of the latest scientific research and publications regarding the definition of the concept of "collaborationism". It is clarified that in domestic legal science, a plurality of opinions of scientists exists due to the absence of a legislative definition of the term "collaborationism".

It was conducted a systematic analysis of the regulatory framework establishing criminal liability for collaborative activity. Based on it, two main shortcomings were identified. The first one is the shortcomings of the legal construction of the norm itself, in particular, the lack of a normatively fixed definition of the term "collaborationism", and unclear wording of concepts. Secondly, there are problems of a systemic nature, consisting of the competition of the analyzed article with other articles establishing similar compositions of criminal offenses. In addition to legal regulation, the subject of research was also relevant to judicial practice. Its analysis demonstrated the presence of problems in the enforcement of Art. 111-1 of the Criminal Code. According to the article, it consists of the difficulty of distinguishing the Art. 111-1 of the Criminal Code from other related criminal offenses and the excessive discretion of the court in interpreting certain concepts. Based on the shortcomings of the legislative regulation and the problems of judicial practice, the conclusions proposed possible ways to solve them, in particular: supplement the article with a definition of collaborationism and develop a unified approach in judicial practice regarding the law enforcement of the provisions of Art. 111-1 of the Criminal Code.

Key words: *collaborationism, criminal responsibility, criminal law policy, criminalization.*